

Zgodovina iz prve roke

„ŠE VEDNO SE
ZANESEMO DRUG
NA DRUGEGA!”

[Rok Sterniša]

UPORNIŠTVO V ZASAVJU

[o avtorju]

Rok Sterniša, po osnovni izobrazbi električar, je odličen poznavalec lokalne zgodovine in njen raziskovalec. Pri svojem delu – v zadnjih letih je to vse, kar je v zvezi s števec električne energije – se srečuje z množico ljudi, ki mu posredujejo zanimive drobce preteklosti. Večina bi slišano tudi preslišala, Roku pa se novi podatki zlagajo v veliko sestavljanko življenja v Zasavju. Svoje detektivsko delo izredno natančno pojasni in argumentira, za povrh pa še dobro zapiše. Je več kot zgolj berljiv.

Kot udeleženec vojne za osamosvojitve Slovenije je jedrnato popisal dogajanje ob napadu JLA na Kum junija 1991. Zapisu ni kaj dodati niti odvzeti, zato ga, napisanega v prvi osebi neposrednega udeleženca, objavljamo v celoti.

Njegovi kratki prispevki o 'ponovni rabi in reciklaži' so izčrpne in duhovite literarne poslastice. Razkrije, kaj je s 'šuslajtengo, šinegli, šinami, gurtno ...', in ohranja spomin na vsakdanje življenje v času, ko so bili Revirji še črni. Dediščina

pač niso le 'fabirke' in stroji, je tudi jezik, so tudi znanja in veščine, ki jih je vredno očitati.

Rok pa je tudi velik zbiralec starih radijskih aparatov, trenutno je pri številki 230. Sam bi rekel, da je reševalec, ker prelepe škatle tudi usposablja, da zaživijo. V Zasavskem muzeju Trbovlje je svojo zbirko razstavljal leta 2019.

Rok Sterniša je po 'štomarsko' natančen, po radijsko analitičen, po trboveljsko berljiv in duhovit, predvsem pa je neprecenljiv in zvest muzejski sodelavec.

Jana Mlakar Adamič

KUM, 28. JUNIJA 1991

28. junija 1991, pred tridesetimi leti, ko nas večina še sploh ni bila stara 30 let, smo pripadniki 32. lahkotopniške baterije protizračne obrambe iz Trbovelj namesto predvidene tridnevne vaje dobili povelje zavarovati oddajni center na Kumu pred morebitnim poskusom zavzetja s strani desantnih enot jugoslovanske armade. Sicer dobro opremljena in usposobljena baterija, ki je štela 48 ljudi, je takrat ostala brez svoje glavne oborožitve, osmih enocevnih 20-milimetrskih protiletalskih topov Flak, ker se je njihovo strelivo nahajalo v celjskih skladiščih, ki pa so bila takrat pod nadzorom jugoslovanske armade. Kot nadomestno orožje smo uporabili štiri enocevne 20-milimetrske topove M75 Partizanac in težki mitraljez Browning 12,7 mm, katerih pa velika večina sploh še ni videla, kaj šele znala uporabiti. Na vrh Kuma, katerega so sicer že dva dni varovali pripadniki pehotnega voda Krajevne skupnosti Dobovec, smo prišli okrog 13.30 ure in takoj začeli razmeščati in pripravljati topove za delovanje ter se dogovarjati o postopkih v primeru različnih možnih dogodkov. Nedolgo po našem prihodu, še med pripravo topov, pa smo nenadoma zaslišali hrup letalskega motorja in

skoraj v istem trenutku tudi rezke rafale močnega avtomatskega orožja. Deli oddajnega stolpa in anten so leteli po zraku, iz stavbe se je zakadilo, pred nami se je pojavilo lovsko letalo Orel, takoj za njim pa še drugo. Napad, ki je trajal nekaj sekund, nas je popolnoma presenetil, ni pa nas zmedel toliko, da ne bi poskušali drugega letala, ki je naredilo še izvidniški krog okoli vrha, »poslati k hudiču«. Žal je nekaj tehničnih napak na še nepripravljenih topovih onemogočilo streljanje kar trem topovskim oddelkom. Četrty oddelek je izstrelil dolg rafal, vendar je bilo zaradi bližine letala nemogoče premikati top dovolj hitro in njegova zrna so letela le nekaj metrov za njim. Oddelek s težkim mitraljezom je uspel iz starega Browninga (veterana druge vojne) izstreljevati le posamezne naboje, vendar so kljub temu vztrajali in poskušali nemogoče.

Nekaj sekund zmede in velikega strahu je zamenjala jeza. Če je kdo do tedaj še upal na miren razplet dogodkov, je ob pogledu na razcefrane antene vedel, da se gre zdaj zares. Še bolj nas je raztogotilo, ko smo zagledali naše kolege iz Dobovškega voda, ki so se znašli točno v liniji le-

talskih topov in se okrvavljeni in raztrgani preklinjajoč prebijali iz gozda. Jugoslavije, kot smo jo do tedaj poznali, za nas ni bilo več.

Naša baterija je imela med letalskim napadom zaradi zvina noge med hitenjem do topa enega poškodovanega, Dobovški vod pa zaradi delcev eksplodiranih topovskih granat kar sedem ranjenih, od katerih je eden ostal težek invalid in kasneje zaradi posledic ran umrl. Oddajni center Kum je utrpel precej škode, uničen je bil tudi glavni transformator, zato je začasno prenehal delovati.

Ker so se predvidevanja o zračnem desantu na Kum izkazala za zmotna, se je pokazalo, da smo v takšni obliki in s takšno oborožitvijo pripadniki Dobovškega voda in baterije na vrhu Kuma preveč izpostavljeni in nikakor ne moremo zagotavljati ustrezne obrambe pred napadi letal. Dobovški vod se je kmalu po napadu umaknil nižje, do Lontovža, kje so začeli izvajati nove naloge varovanja in patroljiranja na območju vrha Kuma. Naša baterija je na vrhu ostala do večera, nato smo prenočili v Smučarski koči v Lontovžu.

Če je odhod z vrha Kuma prinesel vsaj začasno olajšanje nam, pa so resnično bitko vodili tehniki iz oddajnega centra, ki so se takoj lotili popravil in kmalu usposobili preluknjani stolp za ponovno oddajanje. Ekipa tehnikov je kljub nevarnosti ves čas ostala v poslopju oddajnika, ter sproti odpravljala napake in skrbela za nemoteno delovanje.

Naslednje dni je bila baterija postavljena kot nekakšna protiletalska zaseda nad Lipčevimi travniki. Ta čas smo izkoristili, da smo se dodobra spoznali z našimi topovi, saj je vse kazalo na to, da jih bomo morali še uporabiti. Deležni smo bili tudi nekaj opozoril pred napadi iz zraka, ki pa so se k sreči izkazala za lažna. Zaradi izredno majhne možnosti nočnih napadov smo se po sončnem zahodu odpeljali prespati tistih par ur teme v Smučarsko kočo v Lontovžu. Noči v smučarski koči, ki je postala kar naša kasarna, so bile dokaj sproščene, saj so se naši kolegi iz Dobovškega voda podnevi in ponoči potikali nekje blizu in prestregli vsakogar, ki je hotel priti blizu.

2. julija zjutraj smo prejeli povelje o premestitvi baterije na nov položaj. V Lontovžu, kjer smo se pripravljali na premik, bi morala polovica baterije oditi proti Ključevici, dva topa sta bila že pripeta na vozili, ko so z vrha Kuma zagrmeli močne eksplozije. Tokrat smo bili v trenutku pripravljene in ko se je nad nami prikazalo letalo, so se proti njemu usuli rafali iz dveh Partizancev in Browninga. Topa, ki sta bila že pripeta na vozili, zaradi drevja sicer nista mogla streljati, zato pa je proti letalu pokalo iz vseh mitraljezov in pušk ter celo pištol. Sledovi svetlečih zrn iz naših Partizancev, ki so se vrteli okrog letala, niso puščali dvoma o zadetku, vendar je bilo letalo le lažje poškodovano in je lahko odletelo nazaj v svojo bazo. Naše trditve o zadetku je kasneje potrdila najdba pokrova pilotske kabine letala.

Takoj po napadu smo se sprva z baterijo zatekli v gozd, nato pa na nove položaje v Ključevici. Oddajni center je tokrat utrpel manjšo škodo kot prvič, ranjenih k sreči ni bilo, tehniki pa so spet takoj odpravili napake. Kasneje smo ugotovili, da sta napad zopet izvedla dva Orla, ki sta tokrat poleg 23-milimetrskih topov uporabila še 8 raket 96-mm ter 16 raket 57-mm, ki pa so stolp popolnoma zgrešile.

V noči med 2. in 3. julijem smo na Kumu dobili nepričakovano pomoč – kompletno protiletalsko baterijo, oboroženo z našimi osmimi Flaki. Celjski teritorijalci so izpraznili armadna skladišča in strelivo za Flake je bilo zopet v Trbovljah. Baterija Flakov je bila v glavnem sestavljena iz bivših, vojaško že upokojenih članov, ki so se takoj odzvali na poziv in v eni noči zagotovili operativnost enote. »Ta stari« so s Flaki zasedli položaje na Kozlovi gori, »ta mladi« smo s Partizanci ostali na Ključevici, Dobovski vod pa je bil še vedno dan in noč nekje blizu in nas varoval.

Kljub grožnjam posameznih generalov jugoslovanske armade pa so se začele po 7. juliju, ko je bila podpisana Brionska deklaracija, razmere umirjati in napetosti so počasi popuščale. Kmalu se je situacija tako umirila, da na Kumu ni bilo več potrebe za močno protiletalsko enoto. Odtlej smo v Lontovžu izvajali le nekakšno dežurstvo s štirimi Partizanci in dvema tretjinama pripadnikov obeh enot.

27. julija smo prejeli povelje o demobilizaciji, še zadnjič »zgloncali« orožje, odšli v dolino, se »razdužili« in se raztepli vsak na svojo stran. Pa ne za dolgo. Že čez tri dni smo bili zopet v Lontovžu. »Ta mladi«, »ta stari« in Kumlanci na eni zasluženi in uspešni veselici.

V tejle zgodbi o naši vojni za Kum sem spustil cel kup stvari. Nisem pisal o strahu, tesnobah, pogumu, tovarištvu, pa tudi ne o smehu in »prismodarijah«. Tudi to je bilo prisotno. Nisem omenil Vere in Igorja, ki sta nam kuhala v Planinskem domu, Martinkovih Franceta in Juste, ki sta nam v Ključevici dala na razpolago svojo domačijo, Rudija, poveljnika kasarne Lontovž 91, poštarja Mihata s hitro pošto trikrat na dan. Nisem omenil kumlanskih domačinov in vikendašev, našega štaba TO in še mnogih posameznikov. Tudi oni so bili z nami. Čeprav smo ravno na Kumu, kot edini v Sloveniji uspeli vsaj malo preluknjati tisti prekleti aeroplan, se mi to po tridesetih letih več ne zdi naš največji uspeh. Vsi iz te zgodbe se namreč še vedno poznamo, se pozdravimo, si pomahamo, rečemo kakšno besedo ali gremo na kavo. In se še vedno zaneseemo drug na drugega.

ZMT

ZASAVSKI MUZEJ TRBOVLJE

www.zasavski-muzej-trbovlje.si | [muzejZMT](https://www.facebook.com/muzejZMT) | info@muzejZMT.si | 030 203 105